

lonen el que hom ha anomenat "la via catalana vers la industrialització". A partir d'una microanàlisi, malgrat la necessitat d'haver de superar problemes de dispersió de les fonts juntament amb un difícil accés a aquestes i la seva mala conservació, l'autor considera que l'àrea del Lluçanès es pot subdividir en dues zones econòmiques, clarament diferenciades. L'una, ubicada en el Lluçanès central (Prats, Olost, Perafita, Sant Feliu Sasserra, Oristà, juntament amb les poblacions més perifèriques de Sant Boi del Lluçanès i Alps), en la qual es produiria una evident correlació entre un poblament més concentrat, on hi predominaria la petita propietat i una major dedicació a la indústria tèxtil llanera, que es convertiria en l'activitat econòmica més important –almenys en el segle XVIII– en aquestes poblacions, malgrat que teixidors i paraires acostumaven també a participar en treballs agrícoles.

L'altra regió, econòmicament menys activa, estaria formada per un poblament més dispers on dominarien els grans propietaris que exercirien el seu control sobre els masos, en una àrea més perifèrica dedicada econòmicament a una agricultura bladera extensiva, en la qual destacaria sobretot l'especialització en el sègol, alhora que també tindria molta importància la ramaderia afavorida per grans extensions boscoses i ermes.

A partir doncs d'aquesta distinció, Planes considera que «el creixement [econòmic]

del segle XVIII –i bona part del XIX– fou basat en el desenvolupament de l'exercici de les activitats industrials [més] que no pas en els possibles progressos agraris d'un sol considerat generalment de poca qualitat productiva», (p. 22). Vers 1860, però, es produiria un col·lapse en el desenvolupament industrial del Lluçanès. La producció llanera es mostrà a la llarga insuficient per satisfer les demandes de la indústria tèxtil, que es consolidà a partir de mitjan segle XIX, a les conques fluvials dels rius Ter i Llobregat.

Aquest desplaçament de la localització industrial (en part explicat per Planes, seguint la tesi de Jordi Nadal, per la mancança de recursos energètics), juntament amb la incapacitat d'especialització agrària hauria provocat un estancament de la població en el darrer terç del segle XIX a causa bàsicament d'un saldo migratori negatiu, i el Lluçanès perdé en aquest període gairebé un terç de la seva població.

A la seva marginalització com a àrea econòmica també hi hauria contribuït el fet de quedar al marge dels hipotètics trajectes del traçat del ferrocarril al llarg del segle XIX, contràriament al que havia passat un segle i mig abans, quan el fet de ser la cruïlla d'algunes de les carreteres més importants del país, juntament amb una situació intercomarcal privilegiada, haurien permès al Lluçanès una «disponibilitat inicial de primera matèria llanera [que] podia haver estimulat en un principi l'activitat tèxtil» (p. 109).

El Lluçanès, doncs, se'ns presenta com un exemple més d'àrees o regions que malgrat viure un procés de protoindustrialització important, no van saber, o no van poder adaptar-se a les múltiples exigències de la industrialització (recursos energètics, matèries primeres, localització pròxima a vies de comunicació, una especialització agrícola...) i queda així al marge d'aquest procés. L'obra de Planes fa, doncs, aquest esforç per apropar-se al coneixement d'aquella realitat que sovint és obviada per molts alhora d'explicar la Revolució Industrial. I és que aquesta no pot ser compresa en la seva globalitat si no és té en compte l'estudi de casos com el del Lluçanès, ja que sovint és gràcies a l'estudi dels intents fallits d'industrialització que podem entendre perquè en d'altres regions el projecte reeixís i quines han estat les condicions favorables que ho han fet possible.

I Planes fa entenedora la història de la no-industrialització del Lluçanès per mitjà de quadres estadístics, gràfiques, fotografies d'època i mapes, que juntament amb una lectura fàcil –però que alhora trasllueix una tasca d'investigació rigorosa– ens apropa a un camp de la investigació històrica força verge encara, tot i que amb treballs com aquest que ressenyem, comencen a omplir, malgrat que incipientment, l'important buit historiogràfic existent.

Anna M. Ferrer i Quintana

MANRESA I LA TRANSICIÓ ESPANYOLA

F. GONZÁLEZ MARTÍN; Jordi SARDANS FARRAS: **Història Gràfica de Manresa. La Transició (1975-1983)**, volum II, Ed. Parcir, Manresa, 1997, 376 pp.

Amb aquest segon –i últim– lliurament dedicat a la Transició (1975-1983), ja són vuit els volums que integren la col·lecció *Història Gràfica de Manresa*, una iniciativa local que s'imposa sens dubte com una de les més interessants i ambicioses dins d'aquest gènere que darrerament ha envaït el mercat editorial en el camp de la història. Cal advertir, però, que el títol de la col·lecció podria portar a engany. Si bé és cert que es tracta d'una història gràfica, a més molt ben editada i amb un tractament visual més que notable, cal dir també que el contingut escrit del llibre no és un mer complement, sinó que incorpora un important treball de recerca i documental. Això fa que, per a alguns períodes de la història de Manresa, els volums d'aquesta *Història Gràfica* siguin el més complert que existeix. És precisament el cas dels dos volums dedicats a la Transició, un període històric encara molt recent i pràcticament verge en l'àmbit historiogràfic. El fet mateix que aquest volum el signin un historiador conjuntament amb un periodista ja és

significatiu. No és d'estranyar, doncs, que tant pel tema com per l'enfocament predominant el llibre s'acosti força a l'estil periodístic; entre altres coses, també, perquè la premsa escrita és una de les fonts principals sobre la Transició.

A diferència del primer volum, que tractava el nucli dur de la Transició (política, economia i qüestions socials), aquest segon és dedicat als aspectes més quotidians i populars: la cultura, les festes, els espectacles, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, els esports i els fets diversos. Des del punt de vista gràfic, els autors proposen una tria ponderada (atès el volum de material gràfic que tenien a l'abast); un recull que convida el lector a un recorregut per les imatges més representatives d'una època i d'un lloc, en el qual surt tot el que havia de sortir del món manresà d'aquests últims anys: el Correfoc, les Festes de la Llum, Quaderns de Taller, Tabola o les activitats locals del Congrés de Cultura Catalana; i tots els que havien de ser-hi: alcaldes, polítics i determinades persones que han estat al capdavant de les entitats i remenant les cireres de la societat local; però també personatges anònims del carrer, en una festa popular o formant part d'un equip de futbol. Tot plegat, cal dir-ho,

caracteritzat per l'estil estripat que va marcar la moda d'aquells anys i que manca de l'encant propi de les fotografies més antigues. Però que configura un document que reflecteix molt bé la quotidianitat d'una època. Allò que Joan Manuel Tresserras, en el pròleg del llibre, defineix com «el gest menor», que al capdavant resulta «d'una autenticitat i d'una presència evocadora superior».

Des del punt de vista del contingut textual, cal destacar l'exhaustivitat i la laboriosa tasca de documentació que s'endevina al darrere del treball publicat. Una obra detallista de recollir i inventariar associacions, clubs esportius, actes culturals, iniciatives –sovint efímeres– en el món dels mitjans de comunicació... o bé identificar, un per un, els individus que apareixen en un equip esportiu o en un consell de redacció. En definitiva, ens trobem davant d'un treball no tant d'interpretació (segurament els fets són encara massa recents i tampoc no hi ha estudis generals aprofundits) com de síntesi. Una bona síntesi del que va ser i del que va significar la Transició en una ciutat com Manresa. Al mateix temps, un intent reeixit per fixar, en imatges, la memòria històrica del passat més immediat.

Jordi Piñero